

บทที่ ๘

การใช้รูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อการพึ่งตนเองตามแนวคิดของชาวอโศก

หลังจากการพัฒนาารูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองตามแนวคิดของชาวอโศกแล้ว ผู้วิจัยได้ขอความร่วมมือจากชุมชนราชธานีอโศกใช้รูปแบบดังกล่าวในการจัดอบรมประชาชนตามโครงการของชุมชน เนื่องจากต้องอาศัยบริบททางสังคมและวิทยาการของชุมชน เพื่อให้การจัดกิจกรรมการศึกษาเกิดประสิทธิผลมากที่สุด การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองตามแนวคิดของชาวอโศกจึงต้องให้ผู้เรียนเข้ามาใช้ชีวิตในชุมชนระยะสั้นที่สุด ๕ วัน ๔ คืน และแม้ภายหลังการศึกษาอบรม ผู้เรียนจะสามารถเปลี่ยนแปลงตนเองได้ ก็ยังมีความจำเป็นต้องมีการติดตามผลและพัฒนาต่อเนื่อง เพื่อให้การเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนและมีการสร้างความเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ขึ้นเสมอ

การใช้รูปแบบในการอบรมเกษตรกร

ในช่วงปี พ.ศ.๒๕๔๖ ชุมชนราชธานีอโศกได้ร่วมกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และ สจส. (สถาบันเพื่อพัฒนาการเกษตรและชนบท จำเนียร สารนาค) จัดอบรมเกษตรกรในโครงการพักชำระหนี้เกษตรกรตามนโยบายของรัฐบาลปัจจุบัน และผู้วิจัยได้ประสานงานขอทดลองใช้รูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของชาวอโศกในการอบรมเกษตรกรระหว่างวันที่ ๓๐ กรกฎาคม - ๓ สิงหาคม ๒๕๔๖ เป็นเวลา ๕ วัน ๔ คืน ซึ่งมีกำหนดการอบรมดังนี้

วันพุธที่ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๔๖

๐๕.๐๐-๑๐.๐๐ น.	ลงทะเบียน
๑๐.๐๐-๑๑.๓๐ น.	พฤติกรรม สาระที่ ๑ การดำเนินชีวิต
ชมฐานงาน
๑๑.๓๐-๑๒.๓๐ น.	รับประทานอาหารและ ความรู้ทางวิชาการ สาระที่ ๑ ศักยภาพการศึกษา
คู่มือสาระจากวิถีทัศน์
๑๒.๓๐-๑๓.๓๐	พัก
๑๓.๓๐-๑๔.๓๐ น.	พฤติกรรม สาระที่ ๒ ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต
ปฐมนิเทศ
๑๔.๓๐-๑๖.๐๐ น.	กิจกรรมสันตนาการ
๑๖.๐๐-๑๗.๓๐ น.	เข้าที่พัก/ภารกิจส่วนตัว

- ๑๗.๓๐-๑๘.๓๐ น. รับประทานอาหารและดูสื่อสารจากวีดิทัศน์
- ๑๘.๓๐-๒๐.๐๐ น. การปฏิบัติงานสาระที่ ๒ ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงาน
บรรยาย “โลกสวยด้วยมือเรา”
- ๒๐.๐๐-๒๐.๓๐ น. พฤติกรรม สาระที่ ๑ การดำเนินชีวิต
สวดมนต์ ไหว้พระ สมาธิ
- วันพฤหัสบดีที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๔๖**
- ๐๔.๐๐-๐๔.๑๕ น. คี้นนอน/ทำภารกิจส่วนตัว
- ๐๔.๑๕-๐๕.๓๐ น. พฤติกรรม สาระที่ ๒ ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต
ธรรมรับอรุณ
- ๐๕.๓๐-๐๖.๐๐ น. บริหารกาย
- ๐๖.๐๐-๐๘.๓๐ น. การปฏิบัติงานสาระที่ ๑ ศักยภาพในการทำงาน
ฐานงานปฏิบัติ แปลงกลีกรรม
- ๐๘.๓๐-๐๙.๐๐ น. พักผ่อน
- ๐๙.๐๐-๑๐.๓๐ น. รับประทานอาหารและดูสื่อสารจากวีดิทัศน์
- ๑๐.๓๐-๑๑.๓๐ น. ภารกิจส่วนตัว/ทำ ๕ส.ที่บ้านพัก
- ๑๑.๓๐-๑๒.๓๐ น. ความรู้ทางวิชาการ สาระที่ ๒
บรรยาย “พิษภัยของบุหรี่”
- ๑๒.๓๐-๑๖.๓๐ น. การปฏิบัติงานสาระที่ ๑ ศักยภาพในการทำงาน
ฐานงานสาธิต นำยาชักล้างอเนกประสงค์ พิมพ์น้ำ ,ลูกประคบ
สมุนไพร เครื่องดื่มสมุนไพรผง
- ๑๖.๓๐-๑๗.๓๐ น. พักผ่อน/ภารกิจส่วนตัว
- ๑๗.๓๐-๑๘.๓๐ น. รับประทานอาหารและดูสื่อสารจากวีดิทัศน์
- ๑๘.๓๐-๒๐.๐๐ น. พฤติกรรม สาระที่ ๑ การดำเนินชีวิต
อภิปราย “สุขใดที่ใจไม่หา”
- ๒๐.๐๐-๒๐.๓๐ น. สวดมนต์ ไหว้พระ สมาธิ
- วันศุกร์ที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๔๖**
- ๐๔.๐๐-๐๔.๑๕ น. คี้นนอน/ทำภารกิจส่วนตัว
- ๐๔.๑๕-๐๕.๓๐ น. พฤติกรรม สาระที่ ๒ ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต
ธรรมรับอรุณ
- ๐๕.๓๐-๐๖.๐๐ น. บริหารกาย
- ๐๖.๐๐-๐๘.๓๐ น. การปฏิบัติงาน สาระที่ ๑ ศักยภาพในการทำงาน
ฐานงานกลีกรรม

๐๘.๓๐-๐๙.๐๐ น.	พักผ่อน
๐๙.๐๐-๑๐.๓๐ น.	รับประทานอาหาร
๑๐.๓๐-๑๑.๓๐ น.	ภารกิจส่วนตัว/ทำ ๕ส.ที่บ้านพัก
๑๑.๓๐-๑๒.๐๐ น.	รวมตัว/สาระบันเทิง
๑๒.๐๐-๑๕.๓๐ น.	การปฏิบัติงาน สาระที่ ๑ ศักยภาพในการทำงาน ฐานงานสาริต ปุ๋ยหมักชีวภาพ น้ำหมักชีวภาพ น้ำเต้าหู้ ปาท่องโก๋
๑๕.๓๐-๑๖.๓๐	ความรู้ทางวิชาการ สาระที่ ๒ ความรอบรู้ บรรยายเรื่อง “เศรษฐกิจฟุ้งคน”
๑๖.๓๐-๑๗.๓๐ น.	พักผ่อน/ภารกิจส่วนตัว
๑๗.๓๐-๑๘.๓๐ น.	รับประทานอาหาร
๑๘.๓๐-๑๙.๐๐ น.	การปฏิบัติงาน สาระที่ ๒ ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงาน ชมวิดิทัศน์ ประกอบบรรยาย “อาหารมีประโยชน์”
๑๙.๐๐-๒๐.๓๐ น.	พฤติกรรม สาระที่ ๒ ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต พบสมณะประจำกลุ่ม

วันเสาร์ที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๔๖

๐๔.๐๐-๐๔.๑๕ น.	ตื่นนอน/ทำภารกิจส่วนตัว
๐๔.๑๕-๐๕.๓๐ น.	พฤติกรรม สาระที่ ๒ ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต ธรรมรับอรุณ
๐๕.๓๐-๐๖.๐๐ น.	บริหารกาย
๐๖.๐๐-๐๘.๓๐ น.	ฐานงานปฏิบัติแปลงกสิกรรม
๐๘.๓๐-๐๙.๐๐ น.	พัก
๐๙.๐๐-๑๐.๓๐ น.	รับประทานอาหารและคู่มือสาระจากวิดิทัศน์
๑๐.๓๐-๑๑.๓๐ น.	ภารกิจส่วนตัว/ทำ ๕ส.ที่บ้านพัก
๑๑.๓๐-๑๒.๐๐ น.	กิจกรรมสันทนาการ
๑๒.๐๐-๑๔.๐๐ น.	ความรู้ทางวิชาการ สาระที่ ๑ ศักยภาพการศึกษา ระคมสมอง
๑๔.๐๐-๑๕.๓๐ น.	พฤติกรรม สาระที่ ๑ การดำเนินชีวิต สถานการณ์สมมติ: ไครผิด
๑๕.๓๐-๑๖.๐๐ น.	ซ่อมละคร เตรียมกิจกรรมสันทนาการภาคค่ำ
๑๖.๐๐-๑๗.๐๐ น.	พัก

- ๑๗.๐๐-๑๗.๓๐ น. การปฏิบัติงานสาระที่ ๑ ศักยภาพในการทำงาน
สาริตอาหาร
- ๑๗.๓๐-๑๘.๓๐ น. รับประทานอาหารและคู่มือสาระจากวิดิทัศน์
- ๑๘.๓๐-๒๐.๓๐ น. กิจกรรมสันทนาการ
วันอาทิตย์ที่ ๓ สิงหาคม ๒๕๕๖
- ๐๔.๐๐-๐๔.๑๕ น. ตื่นนอน/ทำภารกิจส่วนตัว
- ๐๔.๑๕-๐๕.๓๐ น. พฤติกรรม สาระที่ ๒ ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต
ตอบทุกปัญหา
- ๐๕.๓๐-๐๖.๐๐ น. บริหารกาย
- ๐๖.๐๐-๐๗.๓๐ น. ล่องลำน้ำมูล
- ๐๗.๓๐-๐๘.๐๐ น. พฤติกรรม สาระที่ ๑ การดำเนินชีวิต
พัฒนาสถานที่
- ๐๘.๐๐-๐๘.๓๐ น. พัก
- ๐๘.๓๐-๐๙.๐๐ น. พฤติกรรม สาระที่ ๑ การดำเนินชีวิต
ทำบุญใส่บาตร
- ๐๙.๐๐-๐๙.๓๐ น. พฤติกรรม สาระที่ ๒ ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต
พรก่อนจาก
- ๐๙.๓๐-๑๑.๐๐ น. รับประทานอาหารและคู่มือสาระจากวิดิทัศน์
- ๑๑.๐๐-๑๒.๐๐ น. ประเมินผล / ผู้เข้ารับการอบรมเปิดใจ
- ๑๒.๐๐-๑๒.๓๐ น. เปิดใจพี่เลี้ยง
- ๑๒.๓๐-๑๓.๐๐ น. พิธีอำลา

การอบรมตามรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบ โรงเรียนเพื่อการพัฒนาตนเองตามแนวคิดของชาวอโศก เน้นสาระการเรียนรู้พฤติกรรมเป็นอันดับแรก รองลงมาเป็นสาระการเรียนรู้การปฏิบัติงานเนื่องจากปัจจัยทั้งสองประการนี้จะช่วยให้บุคคลสามารถพึ่งตนเองได้ ดังเช่นที่ชนบทไทยในอดีตซึ่งผู้คนยึดมั่นในศีลธรรมจรรยาและขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพก็สามารถพึ่งตนเองได้ ส่วนความรู้ทางวิชาการนั้นเป็นเพียงปัจจัยเสริมตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป

สำหรับพฤติกรรมสาระที่ ๑ การดำเนินชีวิตนั้น นอกจากที่ปรากฏในกำหนดการแล้ว ผู้เข้ารับการอบรมยังได้ศึกษาฝึกอบรมตลอดระยะเวลาที่อยู่ในชุมชนราชธานีอโศกซึ่งเป็นชุมชนปลอดอบายมุขและรักษาศีล ๕ เป็นอย่างต่ำ นอกจากนี้ กำหนดการต่าง ๆ จะคล้อยตามกิจวัตรประจำวันของชุมชนซึ่งมีการพึงธรรมคอนเข้า เรียกว่าทำวัตรเช้าหรือธรรมรับอรุณทุกวัน และคู่มือสาระจาก

วิถีทัศน์ระหว่างรับประทานอาหาร ส่วนที่ต่างจากกิจวัตรของชุมชนคือการรับประทานอาหารเย็น กิจกรรมสันตนาการ และการจัดรายการบรรยายให้ความรู้เป็นประจำทุกวัน ชุมชนราชธานีโสภจะจัดการบรรยายให้ความรู้แก่สมาชิกชุมชนในโอกาสพิเศษหรือในงานเทศกาลต่าง ๆ เท่านั้น โดยใช้ชั้นล่างเรือนศูนย์เป็นสถานที่จัดกิจกรรมเช่นเดียวกับการจัดอบรม

ผู้เข้ารับการอบรมทั้งหมด ๕๒ คนมาจากอำเภอตระการพืชผล อำเภอศรีเชียงใหม่ และอำเภอกุดข้าวปุ้น จังหวัดอุบลราชธานี ในจำนวนนี้มีอยู่ ๔ คน อยู่ไม่ครบตลอดหลักสูตร จึงมีผู้เข้ารับการอบรมตลอดหลักสูตร ๔๘ คน แบ่งออกเป็นกลุ่ม กลุ่มละประมาณ ๑๐ คน แต่ละกลุ่มจะมีพี่เลี้ยง ๑-๒ คน ที่จะอยู่กับกลุ่มตลอดเวลา รวมถึงการพักอาศัยในบ้านหลังเดียวกันด้วย กลุ่มมีหน้าที่ดูแลรักษาความสะอาดบ้านที่ตนพัก ซึ่งวิทยากรจะเยี่ยมบ้านเพื่อตรวจให้คะแนนกลุ่มทุกวัน ในวันสุดท้ายของการอบรม มีการรวมคะแนนของแต่ละกลุ่ม กลุ่มที่สะสมคะแนนได้สูงที่สุดจะได้รับรางวัล อีกกิจกรรมหนึ่งที่ต้องอาศัยความสามัคคีร่วมรับผิดชอบของสมาชิกกลุ่มคือการแสดงละครของแต่ละกลุ่มในคืนสุดท้ายของการอบรม

รายการสุดท้ายของการอบรมคือการเปิดใจของผู้เข้ารับการอบรมและพี่เลี้ยง สำหรับผู้เข้ารับการอบรม แต่ละกลุ่มจะประชุมกันสรุปผลที่ได้รับจากการเข้ารับการอบรม แล้วส่งตัวแทนกลุ่มเสนอผลประชุมกลุ่มให้ที่ประชุมทราบ สิ่งที่น่าสนใจมีดังนี้

๑. ธรรมชาติที่สมณะ สิกขมาตุเทศน์สั่งสอนถึงบาปบุญ ให้สำนึกดี ทำให้เข้าใจธรรมชาติเงินยิ่งขึ้น

๒. การดำเนินชีวิตของชาวอโศก เช่น การรักษาศีล ๕ รับประทานอาหารมังสวิรัต และอยู่กันอย่างพึ่งตนเองได้

๓. การต้อนรับที่อบอุ่นเหมือนพี่น้อง

๔. พี่เลี้ยงแต่ละฐานงาน สอนวิชาให้เข้าใจดีมาก

๕. ความรู้เกี่ยวกับการดำรงชีวิตประจำวัน

๖. พี่เลี้ยงแต่ละคนและชาวบ้านราชอภัยาศัยดี อ่อนโยน อ่อนน้อม

๗. สถานที่ร่มรื่น น่าอยู่ บรรยากาศดี

สำหรับสิ่งที่บกพร่องและควรปรับปรุงแก้ไข ผู้เข้ารับการอบรมมีข้อเสนอ ดังนี้

๑. ควรจัดอบรมหลายวันกว่านี้ อาจจะสัก ๑๐ วัน ๑๐ คืน จะดีมาก

๒. น้ำในห้องน้ำไม่ไหล

ส่วนประโยชน์ที่ผู้เข้ารับการอบรมได้รับ ได้แก่

๑. ได้รับความรู้ เช่น การทำปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ น้ำยาอเนกประสงค์ การทำสมุนไพร ยาหม่องน้ำ น้ำเสาวรส อาหารมังสวิรัต ยาสีฟัน และการปลูกผัก

๒. ได้ลงมือปฏิบัติจริง สามารถนำไปใช้ ทำให้ลดค่าใช้จ่ายในครอบครัว

๓. ได้สำนึกบาปบุญคุณโทษ

จากสิ่งประทับใจและประโยชน์ที่ได้รับ ผู้เข้ารับการอบรมมีความตั้งใจว่าเมื่อกลับไปบ้าน จะปฏิบัติดังนี้

๑. รักษาศีล ๕ เพื่อแม่ เมตตาผู้อื่น ทำตัวเองให้เป็นตัวอย่างที่ดี
๒. รับประทานอาหารมังสวิรัตในวันพระและวันเกิด
๓. หาพื้นที่ปลูกผักไร้สารพิษ ทำนุ้ยชีวภาพ ทำนาไร้สารพิษ ทำสวนสมุนไพร
๔. ทำอาหารมังสวิรัต พิมเส่น้ำ น้ำยอนกประสงค์ น้ำหมักจุลินทรีย์ไว้ใช้เอง
๕. ทำกิจกรรม ๕ ส. (สะสาง สะอาด สะดวก สุขนิสัย สร้างนิสัย)

การที่ผู้เข้ารับการอบรมมีความตั้งใจที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและการปฏิบัติหลายประการในงานอาชีพดังกล่าว นั้น เป็นเพราะวิทยากรและพี่เลี้ยงที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงล้วนปฏิบัติคนแบบเดียวกันทั้งหมด ประกอบกับบรรยากาศโดยรวมของชุมชนราชธานี โศกเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดความเปลี่ยนแปลงความรู้ในเบื้องต้น แต่แรงกระตุ้นดังกล่าวจะนำไปสู่การปฏิบัติจริงได้เพียงใด เป็นภารกิจต่อเนื่องระยะยาวของผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่จะต้องติดตามผลต่อไป

การติดตามผลและพัฒนาต่อเนื่อง

เนื่องจากผู้เข้ารับการอบรมมีจำนวนมาก ในขณะที่ระยะเวลาในการทำวิจัยมีจำกัด ผู้วิจัยจึงเลือกเพียงหมู่บ้านเดียว คือ หมู่บ้านแก้งลิง ตำบลโนนสว่าง อำเภอภูซำบูรณ์ จังหวัดอุบลราชธานี สำหรับการติดตามผลและพัฒนาต่อเนื่อง สาเหตุที่เลือกหมู่บ้านแก้งลิงนั้นเป็นเพราะผู้นำชุมชนคือผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่กระตือรือร้นและได้รับความร่วมมือจากลูกบ้านที่เข้ารับการอบรมเช่นเดียวกันรวมทั้งสิ้น ๒๘ คน รวมกลุ่มกันก่อตั้งโรงเรียนชานาเกษตรอินทรีย์ โดยได้รับการสนับสนุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

บ้านแก้งลิงมีประชากรทั้งสิ้น ๕๑๖ คน จำนวน ๑๕๘ ครัวเรือน ส่วนใหญ่มีอาชีพทำนาและรับจ้างทั่วไป ในหมู่บ้าน มีโรงเรียน ๑ แห่ง คือ โรงเรียนแก้งลิง โศกสว่าง มีนักเรียนทั้งหมด ๑๒๘ คน มีครู ๖ คน ครูใหญ่มีวุฒิปริญญาโท อีก ๕ คนมีวุฒิปริญญาตรี ๔ คน และอนุปริญญา ๑ คน และมีศูนย์เด็กอนุบาล โรงเรียนวัด คูแลเด็กจำนวน ๔๓ คน สำหรับกลุ่มโรงเรียนชานาเกษตรอินทรีย์มีสมาชิก ๓๐ คน ทำนาไร้สารพิษคนละ ๕ ไร่ รวมทั้งหมด ๑๕๐ ไร่

เมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๔๖ มีการเยี่ยมชมติดตามผลบ้านแก้งลิง พบว่ามีผู้ละเล็กละน้อยจำนวน ๒๐ คน และได้สัมภาษณ์เกษตรกร ๘ ราย ถึงความเปลี่ยนแปลงของแต่ละคนและเพื่อนบ้าน แต่ในที่นี้จะนำมากล่าวเพียง ๓ ราย คือ นายมี นายวงศ์ นายคำ (นามสมมติ) อายุ ๔๘ ปี ๓๗ และ ๔๗ ปี ตามลำดับ

นายมีกล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงของตนเองว่า เดิมไม่ค้ำเหล้าและไม่สูบบุหรี่อยู่แล้ว แต่ค้ำเบียร์เป็นบางโอกาส ปัจจุบันไม่ค้ำเลย และกินอาหารมังสวิรัตทุกวันพระ วันเกิด และวันที่ทำ

กิจกรรมร่วมกับชาวอโศก อ่านหนังสือธรรมะ นำธรรมะมาใช้ในชีวิตประจำวัน ทำให้มีสติ มีอารมณ์คงที่ขึ้น

ส่วนในเรื่องครอบครัวนั้น นายมีกล่าวว่า เดิมมีปัญหาหลายอย่าง แต่หลังจากอบรมแล้วมั่นใจว่าจะดีขึ้น วางแผนการใช้จ่ายใหม่โดยการลดต้นทุน ทำปุ๋ยชีวภาพใช้เอง เคยใช้ปุ๋ยเคมีทำให้ต้นทุนสูง แต่ผลผลิตน้อยลงเพราะดินเสีย แม่บ้านไว้วางใจทำให้ครอบครัวอบอุ่นขึ้น ลูก ๆ ช่วงแรกไม่กินอาหารมังสวิรัตเลย ก็พยายามทำให้กินบ่อย ๆ ปัจจุบันกินได้และไม่ต่อต้าน คิดว่าจะชักชวนแม่บ้านให้เข้ารับการอบรมด้วย

นายมีเป็นสมาชิกคนหนึ่งของโรงเรียนชวานาเกษตรอินทรีย์ บ้านแก้งลิง จากเดิมที่เคยจ้างเกี่ยวข้าว ปัจจุบันนี้ชาวบ้านแก้งลิงมีความสามัคคีกันมากขึ้น ช่วยกันลงแขกเกี่ยวข้าว มีการรวมตัวกันทำกิจกรรมของเครือข่าย และร่วมงานเทศกาลของชาวอโศก เช่น ขายสินค้าราคาต่ำกว่าทุนในงานปีใหม่ตลาดอารียะที่ราชธานีอโศก ปัจจุบันมีผลผลิตบ้านแก้งลิง เช่น น้ำยาอเนกประสงค์ ปุ๋ยชีวภาพ น้ำหมักชีวภาพ ฯลฯ ในอนาคตจะร่วมกันผลิตข้าวสารหอมมะลิไร้สารพิษ และจะรวมกลุ่มเข้ารับการอบรมที่ราชธานีอโศกเพิ่มขึ้น

นายวงศ์เคยสูบบุหรี่วันละ ๑ ซอง ค่อมเหล้า เล่นหวย เล่นการพนัน ปัจจุบันนี้เลิกอบายมุขทุกอย่าง จิตใจไม่หงุดหงิด ใจร้อนเหมือนแต่ก่อน พยายามลดการกินเนื้อสัตว์ใหญ่ มีจิตใจเมตตามากขึ้น เมื่อก่อนมีปืนแก๊ป เดี่ยวนี้เลิกใช้แล้ว เคยเที่ยวเตร่ฟุ่มเฟือย พอได้ธรรมะจากบ้านราชก็นำมาปฏิบัติ ทำให้ชีวิตดีขึ้นมาก ทำปุ๋ยชีวภาพ น้ำยาล้างจาน น้ำยาซักผ้า แชมพู เอาไว้ใช้เองไม่ต้องซื้อจากตลาด ต่อไปจะทำนาไร้สารพิษด้วยประมาณ ๕ ไร่

แม่บ้านยังไม่ได้ไปอบรม จะไปคราวหน้า แม่บ้านดีใจมากที่พ่อบ้านเปลี่ยนแปลงไม่ใจร้อน ไม่เมาเหล้าเหมือนเมื่อก่อน มีลูก ๑ คน อายุ ๑๐ ปี ลูกก็ชื่นชมที่พ่อเปลี่ยนแปลงดีขึ้น ครอบครัวมีความสุขขึ้น ไม่ทะเลาะกัน

นายวงศ์เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มโรงเรียนชวานาเกษตรอินทรีย์ด้วย ช่วยกันทำปุ๋ย ทำน้ำยาซักผ้า น้ำยาล้างจาน ทำขายด้วย ทำให้มีรายได้ ครอบครัวตัวเองก็ไม่ต้องซื้อ ประหยัดเงินได้มาก เพื่อนบ้านชื่นชมว่านิสัยเปลี่ยนแปลง ที่บ้านมีโรงสีข้าวเล็ก ก็ช่วยสีข้าวให้เพื่อนบ้าน ปกติจะเก็บเงินงานปีใหม่ที่บ้าน ก็ไปช่วยเตรียมงาน ปีหน้าก็จะไปอีก หรือไม่ก็ให้แม่บ้านไป

นายคำ อายุ ๔๘ ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน หมู่บ้านแก้งลิง ตำบลโนนสว่าง อำเภอภูเขียว จังหวัดอุบลราชธานี นายคำได้บอกเล่าความรู้สึกละและผลจากการเข้ารับการอบรม ดังนี้

พอมาอบรมได้สักคืนหนึ่งเริ่มแวงแล้วครับ กลุ่ม ๒๘ คน จะกลับ ไม่อยู่แล้ว ท้องมันเริ่มจะปั่นป่วน เขาว่าอย่างนั้น ตอนนั้นที่ผมมาเหมารณา ผมก็บอกว่าอยู่ที่นี้เถอะ ไหนๆ ก็มาแล้ว รกส. ก็หวังว่าให้เรากลับไปเผยแพร่พัฒนาบ้านเรา ถ้าตายก็ตายเถอะ คายฟรี โลงก็โลงฟรี อยู่เถอะ ตายก็ตายด้วยกัน ผมเป็นคนบังคับเพื่อนครับ ไหนๆ ก็มาแล้ว

ต้องอยู่ พอมาคืนที่สอง เอ๊ะ! มันไม่ตาย มันน่าจะอยู่ได้ คืนที่สาม ที่สี่ ก่อนที่จะกลับ พอม่า ฟังพี่เลี้ยงกล่าวคำอำลา น้ำตามันจะไหลครับ บางคน ผมเลยตัดสินใจทันทีว่ากลุ่มของเรา ต้องทำให้ได้ เพราะคุณพื้นฐานแล้วมันน่าจะดี พอกลับไปถึงที่บ้านก็บอกภรรยาว่า แกจะได้ ตัวใหม่แล้วนะ ภรรยาบอกว่ามาแปลก ไปอบรมครั้งนี้มันซักจะบ้าใหญ่แล้ว

กลับมา ผมบอกว่าเราจะเลิกสูบบุหรี่ เลิกดื่มเหล้า เลิกการพนัน อธิษฐานตอนอยู่ ราชอาณาจักรบอกว่าจะเลิกอยู่ ๓ อย่าง จะทำให้เป็นแบบอย่างในกลุ่ม พอม่าลองทำดู เขาก็ บอกเลิกก็เลิกเถอะ แต่เราไม่เลิก ผมก็มากลุ่มกัน มาตั้งระเบียบการ คนไหนไม่เลิกก็ไม่ เป็นไร ขอให้ลดบ้าง ผมก็กินเหมือนกันกับท่านนั้นแหละ ลองคิดดูเรากินเหล้าขวดละ ๘๐ บาท เรามีความสุขอยู่กับเพื่อน กลับมาถึงบ้านเรามีความสุขใหม่ กับภรรยากับลูกของเรา เราลองคิดดูบ้าง ถ้าเราเอาเงิน ๘๐ บาทมาซื้อข้าวซื้ออะไรกินกับภรรยากับลูกเราก็มี ความสุข บางคนก็ว่าแกมันคนบ้า ผมก็ว่าบ้าก็บ้า

ทาง รทส. ก็เป็นห่วงครับ พอเราอบรมกลับไปบ้านได้ ๑๕ วัน รทส. ก็ไปติดตาม เป็นใจ ไปอบรมแล้วดีไหม สำหรับผมว่าดีครับ แต่สมาชิกก็ยังไม่แน่นอน เขาก็บอกว่าลอง อบรมที่นี้บ้าง เปิดวาระการประชุม ผมก็มาเปิดวาระการประชุม มาออกระเบียบการ กฎข้อบังคับนะครับพูดง่าย ๆ ผมก็มาลองทำดู เอาเงินไปเข้าธนาคารเพราะว่าจะ ได้รู้ว่ากลุ่ม เราเป็นกลุ่มเป็นก้อนบ้าง . . .

ผมก็ลองทำนาดู ทำนาไม่ได้ใส่ปุ๋ยเคมีครับ ใส่ปุ๋ยอินทรีย์ครับ ตอนนั้นทำปุ๋ย อินทรีย์ ก็ทำเป็นบ้าง ไม่เป็นบ้างเพราะว่ามาอบรม ทำก็แค่ครั้งเดียว แต่อยากจะทำลองดู คนข้างเคียงเขาก็บอกว่าทำไปแล้วมัน ไม่ได้กินหรือ ปุ๋ยจี้วัวจี้ควายมัน ไม่ได้ ตรงนี้แหละ ครับคือแรงผลักดันผมก็บอกว่าเราต้องทำให้ได้ ผมก็บอกกับกลุ่มกลุ่มก็เห็นด้วย

ผมลองทำนาอยู่ ๒ ไร่ครับ นาปุ๋ยอินทรีย์ไม่ได้ใส่ปุ๋ยเคมีเลย นาตรงนั้นเขาบอกว่า ถ้าจะให้เป็นแปลงสาธิตก็เอาเลยผมไม่ว่าหรือ ผมก็บอกว่าการกลุ่มจะขอเอาข้าว นะ เพราะว่า เราจะร่วมแรงกันทำ เขาบอกว่าไม่ได้ คุณจะทำก็ทำแต่ข้าวผมไม่ให้ ผมก็เข้าใจต้องทำแต่ ว่าข้าวเป็นของเขา เราเป็นคนทำ พอไปทำมันก็ง่าย ทำปุ๋ยใส่ไร่ละประมาณ ๒๐ กระสอบ ครับ เราก็ทำกับกลุ่มอยู่ประมาณ ๒-๓ วัน หว่านปุ๋ยแล้วก็ไถกลบเลย . . . แล้วก็ดำ ๑๕ วัน เราก็ใส่น้ำหมักชีวภาพ น้ำหมักนี้ก็ได้ ๑๐๐% หรือ เพราะว่าเราเพิ่งทำ ก็ไปฉีดไปพ่น บ้างประมาณ ๓-๔ ครั้ง เจ้าของนาที่ไม่ได้ไปดูไปทำหรือ พวกผมนี้แหละ ไปทำกัน . . .

พอม่าดูตอนข้าวจะออกรวง ต่างคนก็ต่างไม่เข้าใจ มันไม่น่าจะเป็นไปได้ ข้างเคียง เขาใส่ปุ๋ยเคมี ของเราใส่ปุ๋ยอินทรีย์ รวงครับมันไม่เหมือนกันครับ รวงนี้ดีกว่าของปุ๋ยเคมี เกือบจะถึง ๘๐ % ครับ พวกกลุ่ม ๒๘ คนก็บอกว่าเราน่าจะทำดู ปีหน้าจะทำคนละ ๕ ไร่ ก็ ตก ๑๐๐ กว่าไร่ จะทำเป็นแบบอย่างสำหรับแต่ละครอบครัวครับ . . .

เดี๋ยวนี้กลุ่มของผมมีอยู่ ๓๐ คน แต่ก่อน ๒๘ คนเพิ่มมา ๒ คน ที่จะเข้ามาอีกประมาณ ๒ หมู่บ้านครับ ก็หมู่บ้านใกล้เคียงกันนั้นแหละ ผมก็บอกว่าที่กลุ่มของผมอยู่ได้ ให้เลือกเอาคนที่พ่อแม่พี่น้องในหมู่บ้านนับถือมาเป็นประธาน บังเอิญผมโชคดีได้รับเลือกมาเป็นประธาน แล้วอีกอย่างเรื่องเงินนะครับตัวมีปัญหา เรื่องเงินอย่าให้คนมีตำแหน่งมายุ่ง... แล้วก็เงินนี้สำหรับผมประธานจะไม่แตะเลย ให้ลูกทีมเป็นฝ่ายจัดทำ ผมดูแลอย่างเดียว ไปรับเอาข้อมูลทางด้าน ชกส. บ้าง แล้วก็มาอบรมที่บ้านราชธานี โศก จังหวัดอุบล เอาไปเผยแพร่ให้กลุ่ม ไปเรียนรู้ว่าเราจะทำอย่างไรต่อไป เพราะว่าช่วงนั้นผมได้ดำรงตำแหน่งเป็นประธานโรงเรียนชวณานบ้านแก้งถึง เขาคิดว่ากลุ่มของผมน่าจะพัฒนาต่อ เขาก็เลยเอามาที่ตระการ มาอบรมกัน ๑๐ กลุ่มโรงเรียน แล้วเราก็มาคัดกันว่าจะตั้งกลุ่มไหนเป็นกลุ่มแบบอย่างใน ๑๐ กลุ่มโรงเรียน... เพื่อนทั้งหลายยกมือให้ผมเป็นประธานเครือข่ายใน ๑๐ โรงเรียน ๑ อำเภอ

มันไม่คิดตรงที่ว่ามันไม่ได้อยู่บ้านครับ... ตรงนี้แหละครับที่ผมเริ่มมีปัญหา พอไปปรึกษากับครอบครัว ผมบอกว่าผมได้ดีก็เพราะว่าได้ปรึกษากับพ่อท่าน ได้ฟังท่านเทศน์ ผมเลยได้เลิก ๓ อย่าง เลิกสูบบุหรี่ เลิกเหล้า เลิกการพนัน ถ้าคุณจะรังผมไว้ไม่ให้ไปกับกลุ่ม ผมคงทำไม่ได้ เพราะผมได้รับปากเขาไว้แล้วว่าจะเป็นคนให้ ให้ทุกอย่างครับ ให้กับกลุ่มบ้าง ให้กับกลุ่มโรงเรียนชวณา ๑๐ โรงเรียนบ้าง ผมก็ตระเวนไปเรื่อยๆ ไปกับรถมอเตอร์ไซค์นั่นแหละ รถสี่ล้อผมก็ไม่มีหรอกเพราะว่าผมยังจนอยู่ เดือนหนึ่งผมก็ไปประมาณ ๓-๔ ครั้ง... ตรงนี้แหละครับที่ผมได้ ถ้าเราเป็นคนให้ เราต้องได้ อย่างน้อยๆ เราได้ไปเรียนรู้บ้าง ได้ไปดูกลุ่มโรงเรียนของเขา ไปดูว่าเขามีปัญหาอะไร ๑๐ กลุ่มโรงเรียนมันมีปัญหาอยู่ทุกกลุ่ม ของกลุ่มผมเองก็มีเหมือนกัน แต่เราเอาปัญหาแต่ละกลุ่มมาวิเคราะห์ว่ามันมีปัญหาตรงไหน แล้วเราก็ก็นำตรงนั้นมาเป็นแบบอย่าง...

ทุกสิ่งทุกอย่างหากว่าผมได้มาจากทาง ชกส. บ้าง จากบ้านราชธานี โศก ผมจะแบ่งปันให้กลุ่มทุกคน สำหรับคนที่ไม่มีตำแหน่งห้ามเอา ให้คนที่เขาไม่มีตำแหน่งเอาไปก่อน ผมทำกันอย่างนั้นครับ คนไหนไม่มาประชุมยิงเอาไปให้ก่อนเพื่อนเลย แกล้มมาก็ไม่เป็นไร ของที่ได้มาให้ก่อนเพื่อนเลย ไม่มาก็เอาไปส่ง ผมเอาไปให้อยู่ ๒-๓ ครั้ง พอดีผมมาได้คิดอยู่อย่างหนึ่งครับว่าถ้าเราให้กันไปเรื่อยๆ มันไม่มีปัญหาผมว่า จริงครับเหมือนกับที่พ่อท่านบอกว่าถ้าให้แล้วเราดี แต่ถ้าเรายังตามแล้วยิ่งไปกันใหญ่เลย

จากคำบอกเล่าของนายคำ จะเห็นว่าคนที่ผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีการติดตามผลและพัฒนาต่อเนื่อง มีผลมากต่อการสร้างแรงผลักดันให้ผู้เรียนรักษาความมั่นคงในการเปลี่ยนแปลงและสร้างความเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ อยู่เสมอ จนกระทั่งผู้เรียนกลายเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงได้ในที่สุด

การที่รูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของชาวโศกสามารถนำไปใช้ได้เป็นผลดี เนื่องจากเป็นการจัดการศึกษาที่เน้นศีลธรรมจรรยาและการทำงานอาชีพสืบต่อจากบรรพบุรุษ สอดคล้องกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวและชุมชนเช่นที่เคยเป็นมาในอดีตของสังคมไทย เพียงแต่ว่าคนไทยขาดวิธีการศึกษาและบันทึกข้อมูลอย่างเป็นระบบ ชาวโศกก็เช่นกัน แม้ว่าจะจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนมานานกว่า ๓๐ ปี และทำให้ผู้คนจำนวนมากเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม แต่ชาวโศกก็ยังไม่สามารถนำประสบการณ์มาจัดระเบียบเป็นองค์ความรู้อันเกิดจากภูมิปัญญาไทยและบันทึกไว้ให้ผู้อื่นศึกษาและนำไปปฏิบัติได้ การวิจัยเรื่องการพัฒนาารูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของชาวโศกจึงเป็นความพยายามเบื้องต้นที่จะต้องได้รับการวิจัยซ้ำในชุมชนชาวโศกชุมชนอื่นนอกเหนือจากราชนีโอโศก และชุมชนอื่นนอกจากชุมชนเครือข่ายชาวโศก เพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ของการนำรูปแบบการจัดการจัดการศึกษาดังกล่าวไปใช้ในชุมชนทั่วไป